

Rietas rakkaasi JUMALA

*Timo K. Mukan esikoisromaanissa runous yhtyy
proosaan, seksuaalisuus yhtyy uskuntoon
ja kristillisyyys yhtyy epäjumaliin.*

OLLI SINIVAARA

Timo K. Mukan *Maa on syntinen laulu* on niitä kirjoja, joissa sisältö ja muoto, tärkeimmät teemat ja kerrontatekniikat ratkaisut ovat kietoutuneet toisiinsa niin tiukasti, että niiden analyttinen erottaminen tuntuisi johtavan tulkinnalliseen väkivaltaan. Kaavamaisesti esitettyä teos rakentuu melko realistisesti kerrotusta rakkaustarinasta ja väkevästi symbolisista runoista, jotka jaksottavat ja rytmittävät tiivistä proosaa. Romaanissa on kymmenen lyyristä jaksoa, jotka toisaalta muodostavat oman kokonaisuutensa, toisaalta liittyvät assosiativisesti juonenkäänteisiin ja tarinan vaiheisiin.

Jos haluamme ymmärtää, miksi ja mitä teemoja silmällä pitäen kirjailija kutoo lyriikan ja proosan yhdeksi tiheäksi verkoksi, pelkkä muodollinen analyysi ei riitä. Runojen hermeettinen, intensiivisesti uskonnollinen ja seksuaalinen symboliikka aukeaa vain pohtimalla niissä esiintyvän lyyrisen minän suhdetta proosatekstin kertojaan. Tätä suhdetta puolestaan ei voi ohittaa, kun jäljitetään teoksen temaattista ydintä tai sanomaa. Esseeni johtojatus onkin, että tarkastelemalla runojen ja suorasanaisten kerronnan suhdetta *Maa on syntinen laulussa* teoksen uskonnollis-filosofinen siemenkoti voidaan kovertaa esiin.

Tietenkään tämä ei tarkoita, että Mukan seksuaalimystiikka olisi jäännöksettä selitettävissä tai analysoitavissa. Sisällön ja muodon erottamattomuus *Maa on syntinen laulussa* johtuukin siitä, että kerronnan alitajunnasta välähdyksinä nousevat runot antavat Siskonrannan kyläyhteisölle sen mystisen auran. Kuten ihmiset elävät heitä yhdistävästä maasta, siten Mukan balladi elää teemoja ja motiiveja tiivistävistä runoista.

Maa on syntinen laulu on balladi pakanallisen, eläimellisen ja verentuoksuisen maaepäjumalan sekä kristillisen siveysmoraalin

välisestä ristiriidasta. Tämä ristiriita ilmenee sekä Martan psykologisessa kehityksessä että kyläyhteisön arkikäytännöissä. Oikeastaan Marttaa voisi pitää sekä yksilönä, joka kuuluu maan syntisen laulun selvemmin ja eri tavalla kuin kirjan muut henkilöt, että myyttisenä arkkityyppinä, jossa henki ja liha, kirkas taivas ja roudanruskea maa kamppailevat.

Siskonrannan kyläyhteisöä ympäröivä luonto ja ihmisten elämelliset vietit ovat säälimättömiä sokeita voimia, jotka ajavat ihmisiä kuolemaan vailla toivoa pelastuksesta, Kristuksen karitsaksi pääsemisestä. Kylään luultavasti 1800-luvun puolivälin tienoilla saapunut lestadiolainen usko ei ole onnistunut kesyttämään alkukantaista viettienergiaa, maan syntistä laulua. Seksuaali- ja kuolemanviesteistä – freudilaisista Eroksesta ja Thanatoksesta – kasvaa rehottava metsä, jonka läpi hurmahenkinen kristillisyyttä synnintuntoineen ylittää raivata tietä pois ihmisen elämellisyydestä.

Kristillinen sivilisointipyrkimys ei kuitenkaan onnistu. Yhdessä runoista maa laulaa kylään saapuvista saarnamiehistä ulkopuolelta tunkeutuvana uhkana, joka yrittää pakkosyöttää pelastusoppia syntisille penikoille: ”Ja saarnaajat saapuvat / kutsutta kyliin kuin korvit / tuomaan tuomion sanaa.” Maan laulu osoittautuu voimakkaammaksi kuin evankeliumi. Viimeisessä runossa maa kutsuu vaeltajiaan mullan alle, mutta jättää lisäämättä, että tämä maa ei ole odotushuone matkalla taivaaseen, vaan Siskonrannan ihmisten alku ja loppu.

Seksuaalimystiikkaa voi pitää *Maa on syntisen laulun* keskeisenä käyttövoimana, koska ihmisten toiminta aina poroerottelusta ja lehmän poituttamisesta aamukahvin juomiseen on eroottisesti latautunutta. Lähes kaikki ihmiset tuntevat eroottista vetoa johonkin toiseen, mikä sinänsä ei olisi kovin ihmeellistä, ellei Mukka kuvaisi heidän halujaan niin ”kieroutuneiksi”: Äijä haistelee pojan-tyttärensä alusvaatteita, hurmioitunut Niesaroan Selma lähentelee nuorta Hannesta. Mukan kuvauksesta mystistä tekee se, että elämellisen parittelun ja raatelun taustalla on maaepäjumala, lyyristen jaksojen minä, joka tuntuu tietävän ihmisten haluista enemmän kuin he itse.

Ihmisten ja eläinten biologisesti samankaltaisten toimintojen rinnastaminen on teoksen keskeisiä motiiveja. Raskautensa aikana Marttaa vertaa itseään tiinänä olevaan lehmään. Samalla kun Outakoudan Aulis puukottaa veljensä Villen, poroaitojen tienoilla porokoirat raatelevat yhden kylän nartuista kuoliaksi.

Nämä rinnastukset voisi kuitata naturalismina toteamalla, että kaunistelematta kuvattu ihminen muistuttaa monilta osin eläintä ja että ihmisen erottaminen luonnosta on korkeakulttuurien syvää it-

Mukka kuvaa seksuaalisuutta muinaisena epäjumalana, jota ihmiset tiedostamattomasti palvovat.

sepetosta. *Maa on syntinen laulu* on kuitenkin paljon enemmän kuin naturalistinen kuvaus ihmisten seksuaalisesta laumakäyttäytymisestä. Ihmisten ja eläinten erottamattomuus on olennainen osa Mukan pakanallista seksuaalimystiikkaa. Koska Siskonrannan ihmiset ovat peräisin syntisestä maasta, he eivät voi paeta elämellisyyttään kristilliseen ihannekuvaan luomakunnan kruunusta, joka hallitsee maata omien tarkoitustensa mukaan. Sen sijaan maa hallitsee heitä laululla, joka kaikuu lompolon sumusta ja viettelee Martan.

Tässä mielessä runot rikkovat proosakerronnan naturalismin ja tuovat mukaan sitä syvemmän, myyttis-symbolisen tason. Proosan ja lyyrikan jännite on samalla naturalismin ja mystiikan välinen temaattinen jännite. Lajityyppien vaihtelu romaanin sisällä on temaattista liikettä Mukan uskonnollisessa metafysiikassa. Runon ja proosan limittyminen on kahden eri kosmologian dialektiikkaa.

Teoksen lyyristen osuuksien minä on yhtä aikaa anonyymi ja yhteisön kaikkia nimiä harteillaan kantava maaepäjumala. Runojen näkökulmat vaihtelevat: välillä puhujana tuntuu olevan Martta itse, välillä lappalainen, joskus taas joku Siskonrannan miehistä. Tämä moniäänisyys an-

taa olettaa, että maan laulussa on kyse yliksi-
löllisestä myyttisestä voimasta. Runojen moni-
äänisyys luo uskonnollis-metafyysisen taustan
proosan tapahtumille. Pakanallinen kosmos on
tehty monista ristiriitaisista äänistä ja voimista,
jotka pikemminkin hajottavat yhteisöä kuin luovat
siitä yhteisen seurakunnan.

Voisikin sanoa, että lyyriset jaksot suhtautu-
vat suorasanaiseen tapahtumien kuvailuun sa-
malla tavalla kuin kansanperinteen syntyrunot
luonnon peruselementteihin. Runot yhdistävät
proosan tapahtumat ikaikaiseen maahan ja al-
kuprään. Ne muodostavat ihmisten myyttisen
alitajunnan, jonka Mukka valjastaa kristinuskon
vastavoimaksi. Toisessa runossa maa laulaa siitä,
kuinka kauan sitten järven alloilla liikkunut lau-
lu antoi itsensä maan omaksi:

kerran laulajan sydän on täyttynyt kivusta
kauniin lempeän laulun on laulaja laulanut kerran
kauan sitten on sumussa itkien liikkunut laulu
ja väristen tuskaa ja ikävää
maa on ottanut sen

Mukka kuvaa ihmisen seksuaalisuutta muinaise-
na epäjumalana, jota Siskonrannan ihmiset edel-
leen tiedostamattomasti palvovat. Räikein esi-
merkki luonnon alkuvoiman ja hurskaan kristin-
uskon vastakkainasettelusta on Poudan scurat.
Syntisten penikoiden ankarana nuhteluna alkava
saarna saa ihmiset paitsi hurmostilaan ja puhu-
maan kielillä myös kourimaan toisiaan estotto-
masti, vapaana kaikesta häveliäisyydestä. Lopul-
ta saarnaajakin lopettaa kadotuksen ja pelastuk-
sen mielikuvien maalailun ja pyytää Poudan Eli-
naa peräkammariin kahdenkeskiseen rukouk-
seen – yhdyntään. Saarnaajaa tulee Kristuksen
ruumiiksi ja vereksi moninkertaisessa kristinus-
kon dogmien ja käsitysten rienauksessa, kun hän
antaa Elinan maistaa lihaansa ja hikäänsä. Seurois-
ta tulee orgiat, Kristuksesta Dionysos.

Maa on syntisen laulun henkilöistä monet jää-
vät etäisiksi. He ovat ikään kuin itseensä ja pää-
hänpintymiänsä käpertyneitä, ei ainostaan kes-
kenään, vaan myös sivusta seuraavalle lukijalle.

Toisenlainen luenta voisi tosin löytää Mukan luo-
mista henkilöistä paljonkin samastumispisteitä,
onhan hänen ihmiskuvauksensa karun täsmällis-
tä ja konstailematonta. Mutta kun ajatellaan ru-
nojen ja suorasanaisten kerronnan suhdetta, etäi-
syyden ja tavoittamattomuuden tunne tulee eh-
kä ymmärrettäväksi.

Siskonrannan ihmiset tuntuvat olevan jonkin
suuremman voiman armoilla, ilman että kukaan
osaisi kutsua tätä voimaa nimeltä. Koko yhteisön

”Olen maa.

”Olen maa johon tahdot.”

kohtalona on tasapainoilu kahden erilaisen psy-
kologisen, uskonnollisen ja kulttuurisen arvos-
tustavan välillä: toisaalta henkilöiden on kuun-
neltava maan laulua ja toimittava sen mukaan, toi-
saalta saarnaajaan mukana kylään tulevat kristin-
uskon vaatimukset. Molemmat ovat jollakin ta-
paa vihamielisiä Siskonrannan ihmisiä kohtaan.

Lyyristen jaksojen keskeiset motiivit – naisen
tanssi, vaarojen takaa nousevat joutsenet, pois
soutava laulaja – luovat vaikutelman toiseudesta
ja vieraudesta. Vaikka maan syntinen laulu joh-
dattelee Siskonrannan ihmisiä, se on heille kau-
kaista – tai sitten äärimmäisen läheistä: tiedosta-
matonta. Neljännessä runossa naisen elämää ver-
rataan vaarojen takaa laskeutuvan joutsenen lau-
luun. Jos tämä nainen on Martta arkkityyppises-
sä roolissaan, laskeutuva joutsen lunkuttaa maan
laulua, joka vain hetkittäin kuuluu kylään asti.
Kuten saarnamiehet ja Martan rakastettu Oula
Nahkamaa, myös maan laulu tulee Siskonrantaan
ulkopuolelta, metsien takaa.

Monien runojen minäpuhujaa voikin pitää
Oula Nahkamaana, mikä ei silti tarkoita ano-
nyymin maan vaikenemista. Oulan henkilöhah-
mo jää yhtä arvoitukselliseksi kuin runot. Mo-
lemmat ovat omiaan luomaan vaikutelmaa Sis-
konrannasta virrassa ajelhtivana lastuna, jonka
olemassaolo riippuu ulkoisista voimista, kivistä
ja suvannoista, vaikkei se sitä tiedostakaan. Maa
laulaa naisen tanssimaan ja sulauttamaan ruu-

miinsa rannan kasveihin, mutta katselee ja kuuntelee rakastettuaan vain etäältä. Useassa runossa toistuu kuva pois soutavasta laulujen laulajasta, joka jättää naisensa rannalle tanssimaan kuten Oula jättää Martan, kun Isä-Juhani ajaa tyttärensä sulhasen kuolemaan hyiseen veteen.

Viiimeisessä runossa maan laulu on ikään kuin vaikenemaisillaan ja luovuttamaisillaan. Vaikka runojen minä ei ole pelkästään Oula Nahkamaa, tämän kuolema on muuttanut laulun äänensävyä. Martta on synnyttänyt Oulan lapsen ja nöyrytynyt hyväksymään maan opetuksen. ”Anna ihmisen ymmärtää kiimainen tuska maan / – – / minä tunnustan – olen ihminen / ihminen / rietas rakkaasi Jumala.” Ehkä Martta hyväksyy asemansa yksinhuoltajaäitinä, jota kylän juoruämmät halveeraavat kuin Liinunkorven Ainoa konsanaan.

Viiimeinen runo päättyy kuitenkin maan syntisen

vetovoiman kutsuun. ”Olen maa. / Olen maa johon tahdot.” Maa tietää Martan tahtovan kuolla Oulansa viereen viedäkseen loppuun kristinuskon lupauksen pakanallisen kiellon. Hän haluaa vielä liittyä Oulan ruumiiseen, minkä takia Eros ja Thanatos tulevat erottamattomiksi: rakkaus ja kuolema – kirjallisuuden metafyyysisistä voimista kestävimät – tulevat yhdeksi maan syntisessä laulussa.

Myyttisenä pohjavirtana tämä laulajan laulu on ollut läsnä läpi koko balladin. Vain sen symboliikan kautta Siskonrannasta on voinut tulla Mukan seksuaalimystiikan näyttämö. Vain runojen laulun kautta proosa on voinut kuvata ihmisten kamppailua maan ja taivaan välillä, pakanallisen seksuaalisuuden ja kristillisen siveysmoraalin välillä. Proosan ja runon ainutkertainen liitto ja limittyminen ovat saaneet aikaan seksuaalisuutta, uskontoa ja myyttiä koskevan draaman, jonka vertaista kirjallisuudestamme yhä saa etsiä. P